

BOURDIEU'NÜN HABİTUS KAVRAMI IŞIĞINDA MİMARİ VE KENTSEL MEKÂNIN TOPLUMSAL İNŞASI: ANKARA ÖRNEĞİ

4

Merve OKKALI ALSAVADA ¹, Fatma Cânâ BİLSEL ²

¹ University College London, the Bartlett School of Architecture,
merve.alsavada.20@ucl.ac.uk

² Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
bilsel@metu.edu.tr

ÖZET

Konut olgusu, mekânsal özellikler ve mahalle içindeki gündelik yaşam örüntüleri arasındaki ilişki özünde birbirine bağlıdır. Son otuz yılda, konut çevresine dair tartışmalar fiziksel alanın ötesine geçmiş ve sakinlerin gündelik deneyimlerini etkilemiştir. Türkiye'nin mahalle ölçeğinde kentleşme yaklaşımını yeniden ele alan bu çalışma, Bourdieu'nün habitus kavramını kullanarak, mahalle sakinlerin yaşam biçimleriyle mimari ve kentsel mekânları arasındaki kesimi irdelemekte ve mahalle mekânlarını "mekânsal habitus" olarak konumlandırmaktadır. Burada temel amaç, mimari mekânların sakinlerin yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymak, yaşam örüntülerindeki farklılıkları incelemek ve mekânsal yapının yaşam kalitesini nasıl etkilediğini değerlendirmektir. Habitus, insanların yaşam tarzlarını, beğenilerini, tercihlerini ve etkileşim biçimlerini belirleyen içselleşmiş eğilimler bütünüdür. Mimari mekân, bu eğilimlerin ortaya çıkması ve yeniden üretilmesiyle doğrudan ilişkilidir. İkinci olarak, Bourdieu toplumsal hayatta "sermaye" kavramının- ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye- belirleyici olduğunu belirtir. Mimarlık kültüründe, mekânın tasarımı veya konumu, belirli bir estetik beğeni düzeyini ve statüyü sembolize edebilir. Bu semboller, insanlar için kültürel veya sosyal üstünlük işaretleri haline gelebilir. Mahalle ise tüm bunların şekillendiği ve bunları şekillendiren mekanlar bütünüdür. Son olarak, yapı ve eylem arasındaki ilişki bağlamında habitus, bir yandan toplumsal yapılar tarafından biçimlenir; diğer yandan da bireylerin eylemlerini biçimlendirir. Mimari mekân bu strüktür ve pratik ilişkisi açısından, kullanılması ve dönüştürülmesi sürecinde toplumsal yapının belirlediği kalıplar ile o mekânda yaşayan insanların gündelik pratikleri arasında çift yönlü etkileşim sunar. Bu bağlamda, çalışma mekânın hem tipolojik hem de morfolojik yapısını şekillendiren ana unsurları bu mekân-habitus ilişkisiyle tartışmakta ve Ankara'yı şekillendiren bahçe şehir mahalle yapılarına odaklanarak, Yenimahalle örneğinde mahalle mekânın ortaya çıkışı ve dönüşümünü incelemektedir. Böylece Türkiye'deki mahalle olgusunun mekânsal dönüşümünü tarihsel ve tipomorfolojik analiz yoluyla incelemekte ve bu sosyo-mekânsal dönüşümlere dair sakinlerin perspektiflerini anlamadaki eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, mahallenin geçmişten gelen ve günümüze kadar hala devam

eden toplumsal inşasının varlığını, sosyal ağları ve etkileşimleri teşvik eden ortak bir merkez işlevi gördüğünü vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent kimliği, kentsel dönüşüm, Kentsel morfoloji, metropol dinamikleri, süreklilik-süreksizlik

1. GİRİŞ

Konutlar, mimarlık araştırmaları için temel bir konudur; çünkü konutlar yalnızca kentsel çevrenin fiziksel öğeleri olarak değil, aynı zamanda günlük yaşamın merkezinde yer alan unsurlar olarak önem taşır. Bireysel yaşamlarla mekânsal ihtiyaçların bu denli doğrudan etkileşime geçtiği başka alanlar neredeyse yoktur. Türkiye bağlamında, artan nüfus ve şehirlere yaşanan göç hareketlerinin etkisiyle şehirler hızlı bir büyüme ve dönüşüm sürecinden geçmektedir. Yeni konut alanlarına duyulan ihtiyaç ve farklı konut bölgeleri arayışı, farklı yaşam tarzlarını yansıtabilen ve çeşitli gelir gruplarına hitap eden uygun fiyatlı konutları içeren yeni yerleşim biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Gaziantep, Malatya, Trabzon vb. gibi birçok şehirde bu dönüşüm gözlemlenmektedir.

Konut, yalnızca bir fiziksel bir yapı değildir; aynı zamanda insanlar için anlam taşıyan bir kültürel üründür ve bu anlam hem bireysel hem de kolektif olarak inşa edilir, deneyimlenir ve hatırlanır (Rakoff, 1977). Turner (Turner, 1972), konutu bir fiil olarak ele alır ve konutun bir nesne olarak varlığıyla, içinde yaşayan birey arasındaki karmaşık ve yakın ilişkileri vurgular. Bu bağlamda, konut olgusu, onun mekânsallığı ve gündelik yaşam biçimleri birbirine iç içe geçmiş unsurlar olarak açık bir şekilde ifade edilebilir. Türkiye’de şehirlerinin dönüşümü, özellikle Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana, konut çevrelerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Kentsel doku, organik yapılı, dar sokakları ve avlulu evleriyle geleneksel Osmanlı mahallelerinden, Avrupa planlama modellerinden ilham alan modern kentsel tasarımlarla evrilmiştir. Daha sonra ise, erken Cumhuriyet döneminin bahçeli şehir modelinden esinlenerek tasarlanmış mahallelerle birlikte, 1950’lerden sonra hızlı kentleşmeyle birlikte artan konut ihtiyacını karşılamak için inşa edilen çok katlı apartmanlar birlikte yer almış, 1980’lerden sonra yaygınlaşan toplu konut projeleri ve siteleşmeler de bu dönüşümlere eklenmiştir. Bu süreçler şehirlerin kentsel formu ve yayılmasını, mekânsal ve toplumsal yapılarını ve mahalle birimi için önemli bir konu olan komşuluk ilişkilerini şekillendirmektedir. Cumhuriyet’in erken döneminde, Avrupa yaşam tarzının bir simgesi olarak kurulan modern konut mahalleleri üzerine yapılan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu modern konut modeli, ilk olarak sanayi şehirlerindeki işçi sınıfı için geliştirilen, daha sonra karma gelir gruplarını kapsayacak şekilde genişletilen ve konut bahçeleriyle çevrelenmiş düşük yoğunluklu mahalleleri birbirinden ayıran yeşil alanlara vurgu yapan bahçe şehir hareketinden ilham alan iç-kent uygulamalarını içermektedir. Cumhuriyet’in yeni başkenti olarak Ankara, politik ve kültürel bir bildiri niteliği taşıması; İstanbul Osmanlı İmparatorluğu’nun ve dünyanın çok kültürlü şehri olarak anılırken, Ankara modernleşmenin simgesi olmuştur (Akcan, 2012). Yeni modern mahalle modeli olarak ise Bahçelievler mahallesi tasarlanmış, Ankara şehri genelinde ve hatta diğer Türkiye şehirlerinde bu model yayılmıştır. Akcan (Akcan, 2012), bu modern konut modelinin coğrafi dolaşımını inceler ve çeviri (translation) kavramının, fikirlerin, insanların ve bilgilerin bir ülkeden diğerine geçerken dönüşüm geçirme sürecinin, kültürel etkileşimlerde tüm tarafların sosyo-politik bağlamını ve iradesini anlamaya olanak sağladığını inceler. Tekeli ve İlkin (Tekeli ve İlkin, 1984) ise Bahçelievler’in dönüşümünü ve mahalle formunun ile yapı tiplerini belgelemiştir. Çalışma Bahçelievler’in ilk konut

birimlerinin neredeyse çoğunun kaybolduğunu söyler. Her bir konut sahibi evlerine oda eklemek için belediyeye başvurmuş ve daha da önemlisi, 1957 Nazım Planı ile yapı yüksekliği sınırı beş kata çıkarılınca, bahçeli alçak konutların yerine apartmanlar inşa edilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Bahçelievler'in eski mahalle dokusu dönüşmüştür (Tekeli ve İkin, 1984). Ankara'da konut gelişiminin başka birçok örnekleri Bahçelievler ile aynı tipolojiyi izlemiştir: 1944'te Saraçoğlu, 1948'de Yenimahalle, 1940'ların sonlarında Mebusevler, 1950'de Subayevleri, 1950'lerde Basınevleri, Kalaba Evleri ve 14 Mayıs Evleri, 1958'de Merbank Mahallesi. Tüm bu yerleşim alanları Bahçelievler'in tasarım yaklaşımını takip eden bahçe şehir mahalle birimi gelişmelerinin ilk örneklerindedir ve Ankara'nın modern konut üretiminin bileşenini oluşturur (Bayraktar, Koçyiğit ve Bahar, 2013).

Bahçelievler, Berlin Nazım Planı'ndaki örnek yerleşim projelerinden biri olan *siedlung treptow* gibi, Ankara'da bir model yerleşim (*mustersiedlung*) olarak tasarlanmıştır (Akcan, 2012). Bu bağlamda Bahçelievler, Mebusevler, Subayevleri ve Saraçoğlu, modern Türk toplumunun yaşam birimlerini simgeleyen örnekler olarak araştırılmış; bu mahallelerin geçirdiği dönüşümler mekânsal ve tarihsel perspektiflerle ele alınmıştır. Ancak Yenimahalle, literatürde kapsamlı bir biçimde incelenmemiştir. Özellikle Yenimahalle'nin kentsel mekânına ilişkin tipomorfolojik dönüşüm süreci üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Oysa Yenimahalle, Ankara'nın önemli konut alanına sahiptir ve zaman içinde değişen toplumsal yaşam koşulları, artan yapı yoğunluğu ve fiziksel dönüşümler nedeniyle önemli yapısal değişiklikler geçirmiştir. Bu makale, iki aşamalı bir araştırmanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu ilk aşamada Yenimahalle'nin tipomorfolojik dönüşümü, planlama tarihi bağlamında ele alınmakta ve saha araştırmaları ile desteklenmektedir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise söz konusu dönüşüm, mahalle sakinlerinin algı ve deneyimleri üzerinden incelenecektir. Burada sunulan ilk aşama, yalnızca fiziksel dönüşüm sürecini belgelemekle kalmayıp, bu dönüşümün toplumsal yaşamdaki olası etkilerini Pierre Bourdieu'nün *habitus* kavramı çerçevesinde tartışmaya açmaktadır.

Bulgular, ağırlıklı olarak Yenimahalle'nin sakinlerinin gündelik yaşam örüntülerini biçimlendiren farklı fiziksel ve sosyal mekânlar sunduğunu ortaya koymaktadır. Yenimahalle'nin dönüşümü, büyümeyi karşılamaya yönelik gereksinim ile mahallenin tarihsel ve mimari mirasını koruma çabası arasında bir dengeyi yansıtmaktadır. Bölge, özgün yerleşim dokusunu büyük ölçüde korumayı başarmıştır. Bu yerleşim düzeni, kullanıcılar için kolay yön bulmayı sağlamak ve uzun süreli sakinler için tanıdık bir kentsel çevre oluşturmaktadır. Öte yandan, mahallenin artan yapı yoğunluğu süreci, sakinlerin sosyal yaşamını olumsuz yönde etkilemiştir. Bir zamanlar çocuklar için oyun alanı olan sokaklar, komşuların bir araya geldiği özel bahçeler ve sakinlerin sosyalleştiği kamusal alanlar, bu yoğunlaşma süreciyle birlikte büyük ölçüde yok olmuştur. Analiz sonuçları, mahallenin en çok korunan kentsel unsurunun sokak dokusu olduğunu göstermektedir. Bu doku, Türkiye'de modern planlama kuramı çerçevesinde sosyolojik bir alan olarak kentsel formun hâlâ önemli bir niteliğini oluşturmaktadır. Yenimahalle'nin kentsel formu aynı zamanda hareketin, işlevsel dağılımın ve sosyal etkinliklerin üreticisi konumundadır. Mahalle, parklar ve ortak kullanımlı bahçeler gibi önemli yeşil alanlarını hâlâ korumaktadır. Bu alanlar, sakinlere hem rekreasyon olanağı sunmakta hem de mahallenin estetik niteliklerine ve çevresel sağlığına katkı sağlamaktadır.

2. ÇALIŞMA ALANI VE METODOLOJİ

Tipomorfoloji, kentlerin fiziksel yapısını anlamaya yönelik bir yaklaşımdır ve yapı tipolojileri ile kentsel morfolojinin bütüncül bir şekilde analizini hedefler. Bu kavram, yerleşimlerin biçimsel karakterini yalnızca fiziksel form üzerinden değil, aynı zamanda zaman, mekân ve toplumsal süreçler bağlamında anlamayı amaçlayan bir kuramsal çerçeve sunar. Temelde, yapı tipleri (tip) ile bunların yer aldığı parsel, ada ve sokak örüntülerinden oluşan kentsel formun ve mimarının tarihsel süreçte karşılıklı etkileşimi üzerine kuruludur (Caniggia ve Maffei, 2017; Cataldi, 2003; Maretto, 2013; Rossi, 1982) .

Modern anlamda tipomorfolojik yaklaşımın kurucuları arasında İtalyan mimar ve kuramcı Saverio Muratori yer alır. 1950'li yıllarda Roma'nın tarihi dokusu üzerine yürüttüğü analizlerde yapıların zaman içindeki evrimsel gelişimini inceleyerek bu yaklaşımın temelini atmıştır. Muratori'nin öğrencisi olan Gianfranco Caniggia ise bu yöntemi sistematik hale getirerek yapı tiplerinin tarihsel dönüşümünü tipolojik süreç kavramı altında değerlendirmiştir. Bu süreç, bir yapı tipinin bulunduğu bağlamda zamanla değişmesi, uyum sağlaması ve farklılaşmasına rağmen ana biçimsel özelliklerini koruyarak varlığını sürdürmesi anlamına gelir. Bu yaklaşıma göre, kentsel form, sabit bir varlık değil; tarihsel olarak evrilen, çok katmanlı bir süreçtir. Tipomorfolojik analizler genellikle üç düzeyde gerçekleştirilir: bireysel yapı tipi, parsel ve blok yapısı, kentsel doku. Bu çok katmanlı analiz, mekânın hem fiziksel hem de sosyo-kültürel gelişimini anlamaya imkân verir. Dolayısıyla tipomorfoloji yalnızca mevcut kentsel dokunun okunması için değil, aynı zamanda yeni tasarım kararlarının yerel bağlamla uyumlu bir biçimde geliştirilmesi için de yol göstericidir.

Bu bağlamda çalışma iki temel yöntemsel yaklaşıma dayanmaktadır. İlk olarak, Ankara kent planlaması ve Yenimahalle'nin kentsel tasarımına dair mekânsal-tarihsel bir inceleme gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak ise, mahallenin tarihsel kentsel formu ile konut birimlerinin geçirdiği dönüşümü ortaya koyan tipomorfolojik değişim süreci kartografik çizimlerle görselleştirilmiştir. Bu süreç, yerleşim alanındaki fiziksel yapının zaman içerisindeki dönüşümünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Tarihsel görseller ve arşiv belgeleri, ağırlıklı olarak Yenimahalle'ye odaklanan kitaplar, Ankara ve Yenimahalle konulu kamusal sergi dökümanları, sosyal medya grupları ve uzun yıllardır bölgede yaşayan bireylerin kişisel blogları gibi kaynaklardan derlenmiştir. Güncel sokak ağını, blok yapısını ve yapı tipini temsil eden haritalar ise, OpenStreetMap verileri ile Google Uydu Görüntüleri referans alınarak üretilen kartografik çizimlerle oluşturulmuştur. Ayrıca Yenimahalle Belediyesi'nden temin edilen kentsel plan çizimleri analizlerde destekleyici veri olarak kullanılmıştır. Bu analiz, yalnızca mekânsal değişimi ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda bu dönüşümün toplumsal yaşamdaki yansımalarını da sorgulama imkânı sunmuştur. Kuramsal olarak, Bourdieu'nün habitus kavramı bu çalışmada açıklayıcı bir çerçeve olarak benimsenmiş; mekân ile sosyal pratikler arasındaki karşılıklı ilişki, Yenimahalle bağlamında toplumsal inşa süreciyle birlikte ele alınmıştır. Böylece mahalle birimi, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal kodların üretildiği ve yeniden biçimlendiği bir yaşam alanı olarak değerlendirilmiştir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada habitus kavramı, barınma edimini sorgulamak ve mimari mekânın insanların yaşam örüntüleri üzerindeki etkisini anlamak üzerine temellenmektedir. Habitus'un mekân kuramındaki uygulamaları, alışkanlık doğasının tarihsel arka planına ilişkin kapsamlı bir kavrayışı gerektirir. Bu nedenle, Bourdieu'nün habitus kavramını ve onun mimarlıkla ilişkili çağdaş kuramsal yaklaşımlarını incelemeden önce, kavramın kuramsal ve tarihsel temellerinin anlaşılması gerekir. Vorderobermeier (2014), Bourdieu'nün habitus kavramının felsefi gelenekle birleştiğini ve Aristotelesçi-Tomist düşünce geleneğini temsil ettiğini belirtir. Habitus'un kökeni, Aristoteles'in sahip olmak anlamına gelen ve aynı zamanda eylem anlamı da taşıyan *hexis* (Hexis) terimine kadar uzanır (Aristotle, 2007). Bu eylem, özne ile nesne arasındaki üretici bir edimi ve yerleşik yönelimi ifade eder; yani, bir şeyin diğer şeylerle olan ilişkisi bağlamında mekân içinde nasıl biçimlendiğini.

Aristotelesçi yaklaşıma göre, bireyin bir nesne ya da durumla karşılaştığında sergilediği davranış biçimleri ve etkinlikleri, onun yönelimini belirler. Lizardo'ya (2013) göre, Thomas Aquinas bu kavramı ahlaki ve estetik erdemler bağlamında yeniden tanımlamış; bireyin erdemli olmak için çaba ve eğitim yoluyla uygun davranışı alışkanlık hâline getirebileceğini öne sürmüştür. Böylece habitus, toplumsal bir grubun beklenen davranışlarının kolektif boyutunu kapsar. Fransız sosyolog Marcel Mauss, habitus'u kültürel bir unsur ve bireylerle toplum arasında kurulan kolektif pratik nedenler bütünü olarak tanımlar (Mauss, 1973). Bu anlamda habitus, fiziksel eylemler yoluyla toplumsallaşmayı üreten bir özellik taşır.

Viola'ya (2012) göre, Panofsky'nin habitus kavramını teknik anlamda kullanımı, duruş ve fiziksel tavra dair sınırları ortaya koyar; bu da kavramın sanat sosyolojisi ve yapıların kültürel anlamı açısından önemini gösterir. Panofsky, habitus'u bir tür alışkanlık edinme ya da alışkanlık oluşturma süreci olarak değerlendirir ve bu süreci hem insanlar arası ilişkiler hem de insan-nesne etkileşimleri bağlamında ele alır (Panofsky, 1957). Bourdieu, *Le Sens Commun* (1980) başlıklı eserinde Panofsky'nin çalışmalarını Fransızcaya çevirerek, skolastik düşüncenin mantıksal düzeniyle Gotik mimarlık ilkeleri arasındaki bağlantıyı vurgular. Panofsky'nin habitus'u, zaman, mekân ve insan ilişkisi bağlamında mimari nesnelere dair gizil ilkeleri barındıran bir biçim olarak tanımlanır. Bourdieu, mimarın toplumsal rolünü, alışkanlıkların toplumsal yaşama nasıl entegre edildiğini skolastik düşünce ve Panofsky'nin habitus yorumu üzerinden tartışır (Bourdieu, 1980; Bourdieu, Chamboredon ve Passeron, 1991).

Bourdieu, kuramsal yaklaşımını Husserl'in habitualitât, Mauss'un *hexis* ve Hegel'in *ethos* kavramlarına referansla geliştirir. Basitçe alışkanlıktan söz etmek yerine, habitus terimini kullanarak, belirli davranışları üreten ve onları yönlendiren kurucu ilkeleri vurgular (Grenfell, 2014). Kavramı tarihsel bağlamına yerleştirerek, toplumsal durumlara, sınıflara ve bunlara bağlı yaşam tarzlarına uygular. Habitat kavramından farklı olarak habitus, bireylerin sosyal ve fiziksel dünyayı nasıl algıladıklarını ve bu algıya nasıl tepki verdiklerini anlamak için bir çerçeve sunar. Habitus, benzer eğitim, meslek, milliyet, din ve sınıfsal geçmişe sahip bireyler tarafından paylaşılan yerleşik eğilimlerle tanımlanır (Bourdieu, 1984).

Bourdieu (1984), William James'in *Habit* (1976), Harold Garfinkel'in *Studies in Ethnomethodology* (Ethnomethodology Üzerine Çalışmalar) (1967), Berger ve Luckmann'ın *The Social Construction of Reality* (Gerçekliğin Sosyal İnşası) (1971) ve Alfred Schutz'un *The Phenomenology of the Social World* (Toplumsal Dünyanın Fenomenolojisi) (1972) gibi çalışmalarda yer alan alışkanlık kavramlarına eleştirel bir yaklaşım

getirir. Ona göre bu yaklaşımlar, alışkanlığı tekrarlayıcı ve otomatik bir olgu olarak değerlendirirken, habitus hem öznel hem de nesnel dünyaları anlamada verimli bir zemindir ve sosyal davranışların ardındaki eğilimleri ve yapısal koşulları da kapsar (Grenfell, 2014). Bu yaklaşım, Bourdieu'nün ilişkisel düşüncesini gündelik yaşam pratiklerini anlamada önemli kılar. Bireylerin ya da sosyal grupların kabul edilebilir, makul ya da belirleyici olanı algılama biçimleri büyük ölçüde habitus tarafından belirlenir. Habitus, toplumsal yapının aracı bir biçimi olarak işler. Bourdieu, eğitsel, kültürel, sosyal ve coğrafi sermaye türlerini habitus merceğinden değerlendirerek, bunların gündelik pratikler, beğeniler ve yargılarla nasıl etkileştiğini analiz eder. Kavram, toplumsal aktörler ile onların sosyal bağlamları arasındaki ilişkilerden doğar (Bourdieu, 1984).

Bu nedenle habitus, habitattan farklı olarak, mahalle bağlamında canlı sosyal ilişkiler ve kültürel bedenleşme anlamına gelir. Hem mimarlığın içinde barındırdığı yaşam biçimlerini hem de yapıların bu biçimleri nasıl koşullandığını içerir. Yapısal olan ile yapılandırılmış faaliyetlerin etkileşiminde, habitus toplumsal durumlara yaklaşır. Mahalle birimi, bu bağlamda hem yapılandıran hem de yapılandırılmış bir sosyal ve fiziksel ilişki biçimi olarak mekânsal habitus şeklinde değerlendirilebilir. Mimari pratikler ve mahalle mekânlarındaki günlük yaşam eylemleri bu çerçevede habitus ile ilişkilidir. Allegorical Architecture adlı eserde Ruan (2006), Asya mimarlığında anlam üretimini tartıştığı Spatial Habitus serisinin bir parçası olarak, Bourdieu'ye referansla mimarlığın toplumsal yönlerine dikkat çeker. Güney Çin'deki yaşayan mitolojiyi ve mimarlığı incelerken, bir yapının mimarın elinden çıktıktan sonraki toplumsal yaşamının öngörülemez olduğunu vurgular. Bourdieu de bu meseleyi kabul eder; ancak bunu sosyolojik ve etnografik bir çerçevede ele alarak bireylerin hem sosyal hem de fiziksel mekânlarda nasıl davrandıklarını sorgular. Ruan (2006), habitus'un insan yaşamının mekânsal tarihinin hem ürünü hem de üreticisi olabileceğini belirtir. Habitus, mekânsal koşulları yeniden üretir ve Bourdieu bunu pratik kavramı üzerinden açıklar: Barınma, zihinsel ve fiziksel olanın birleştiği, toplumsal ve mekânsal bir eylemdir. Bu dinamik ilişki, sosyal gruplar, çevreleri ve insanın etki etme gücü (agency) ile ilgilidir.

Scott ve Marshall (2009), Bourdieu'ye (1977) atıfla habitus'u kolektif bir yönelimler sistemi olarak tanımlar. Kültürel yeniden üretim ve tüketim yalnızca ekonomik yapılarla değil; aynı zamanda eğitim, kültür ve sosyal sermaye gibi sermaye türleriyle de ilişkilidir. Reed-Danahay (2017), mekânı yalnızca coğrafi ve toplumsal olguları bağlayan bir kavram değil, sosyal pratiklerle fiziksel mekânın bütünleştiği bir çerçeve olarak tanımlar. Sosyal mekân yalnızca sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği fiziksel bir ortam değil, aynı zamanda mekâna yüklenen anlamlar ve onun kullanım biçimlerini de içerir. Reed-Danahay, Bourdieuci mekânsallık anlayışını dört önemli kuramcıya referansla inceler: Levi-Strauss, Simmel, Goffman ve Halbwachs. Bourdieu'nün sosyal mekân anlayışı, Levi-Strauss'un geleneksel toplumlarda sosyalite kavrayışı, Simmel'in fiziksel yakınlık ve toplumsal mesafe fikirleri, Goffman'ın bireyin mekânsal farkındalığı ve Halbwachs'ın grup aidiyetinin mekânsal dışavurumu üzerine inşa edilmiştir (Reed-Danahay, 2017).

Bu bağlamda, mekân, mekânın toplumsallığı ve mahalle sakinlerinin gündelik yaşamı, farklı sermaye biçimlerine dayanan ilişkiler sistemi üzerinden ele alınabilir. Mekânsal habitus kavramı, sosyal ve fiziksel mekândaki yakınlık, bireysel tercihler, yer duygusu ile sosyal grupların mekânsal eğilim ve özelliklerini kapsar. Bireylerin mahalledeki gündelik rutinleri, mekânsallıkları, sahip oldukları farklı eğilimler ve zevkler bunların şekillendiği toplumsal sermaye yapılarıyla ilişkilidir. Ve mekânın biçimi ve formu da bir sermaye olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada, mekânsal habitus, mahalle birimi içinde bireysel tercihler ile kolektif hafızaların kültürel pratikler yoluyla kurduğu bağı ifade eder. Mekânsal habitus, mekânın kullanımı, algısı,

anlamlandırılması, yer duygusu ve yerleşiklik kültürüne dair farkındalığı içerir. Bu yapı sabit ya da kalıcı değildir; zaman içinde ya da beklenmedik durumlarda dönüşebilir. Habitus, özgür seçim ile fiziksel ve sosyal yapıların atıfları arasındaki karmaşık etkileşimden doğar. Bu nedenle bireysel deneyimler ve sosyal yapılar, bireylerin ve toplulukların eğilimlerini mekanlarla şekillendirir; bu eğilimler de mevcut sosyal pratikleri ve toplumsal yapının kendisini etkiler. Habitus kavramı, bireylerin algılarının ve deneyimlerinin zaman içinde nasıl evrildiğini ortaya koyarken, mekânsal habitus kavramı bu zaman içindeki evrime mekân boyutunu kazandırır ve mekân ve yerin zaman içindeki dönüşümünün toplumsallığını ele alır.

Bu çalışma, mahallenin toplumsal-mekânsal çevresini zaman-mekân ilişkileri, mekânın fiziksel yapısı, tasarım süreci ve sosyal bağlam aracılığıyla analiz eder. Şehrin konut gelişimi ve sakinlerin gündelik yaşam pratikleri, o mahallenin sosyal ekolojisini oluşturan temel unsurlardır. Karar vericilerin ve mahalle sakinlerinin yaşam alanları, etkinlikleri ve değerleri, sosyal çevre ile mimari mekânın etkileşimine dayalı bir planlama ve tasarım çerçevesi oluşturmak açısından kritiktir. Bu nedenle, çalışma ilk olarak Ankara'da modern planlama anlayışı ile geliştirilen mahalle yapısını ve geçirdiği süreçleri tarihsel bağlamda ele alınmaktadır. Bir mahallenin fiziksel yapısının tarihsel dönüşümü ile sakinlerin mimari mekânlarla kurduğu ilişkilerin anlaşılması, bugünkü konut kültürünün ve yapılandırılmış fiziksel ve sosyal durumların kavranması açısından önemlidir.

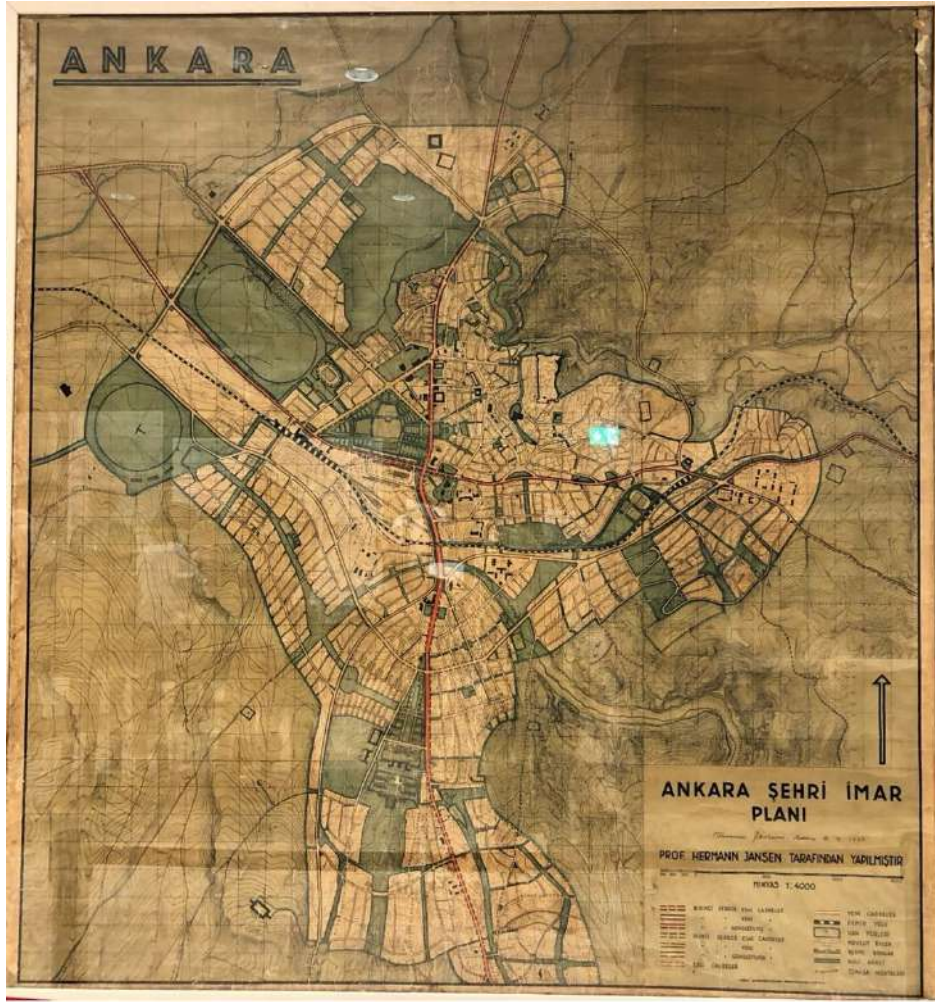
4. SAHA ÇALIŞMASI: YENİMAHALLE, ANKARA

4.1. Ankara'nın Planlanması, Bahçe Şehir Modeli ve Mahalle Üzerine Sosyo-Kültürel Okuma

19. yüzyılda Ankara, surlarla çevrili bir Orta Anadolu şehriydi; küçük bir kent merkezi ve iki ana hizmet alanına sahipti. Şehir *Yukarı* ve *Aşağı Yüz* olmak üzere iki kısımdan oluşurdu. *Yukarı Yüz*, kale surlarının güney kapısı çevresinde yer alırken, *Aşağı Yüz* ise kalenin batısında, yeni hizmetlerin ortaya çıktığı alanda bulunuyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ve Ankara'nın başkent olarak belirlenmesinden sonra kent ölçeğinde ciddi kentsel gelişim sorunları ortaya çıkmıştır. En acil meselelerden biri, artan nüfus ve değişen ihtiyaçlara cevap verecek, özellikle yeni konut alanlarını da içeren kapsamlı bir planın yapılması gerekliliğiydi (Cengizkan, 2004). Meclisin Ankara'ya taşınması ve şehir nüfusunun hızla artması, kentsel koşulların iyileştirilmesini zorunlu hâle getirdi. Ankara'nın bir başkent olması için iyileştirme planlarına, disipline, rehberliğe ve planlamaya ihtiyaç vardı. Bu amaçla Ankara için hazırlanan ilk plan, Berlinli mimar ve şehir plancısı Christoph Lörcher tarafından tasarlanmıştır ve Lörcher Planı, Türkiye tarihinde belgelenmiş ilk modern şehir planı olarak kabul edilir (Cengizkan, 2004). Lörcher'in yaklaşımı, kentin mekânsal organizasyonunu belirlemeyi, modern yaşam tarzına yönelik konut seçenekleri sunmayı ve ileride hazırlanacak planları etkilemeyi amaçlamıştır (Cengizkan, 2004).

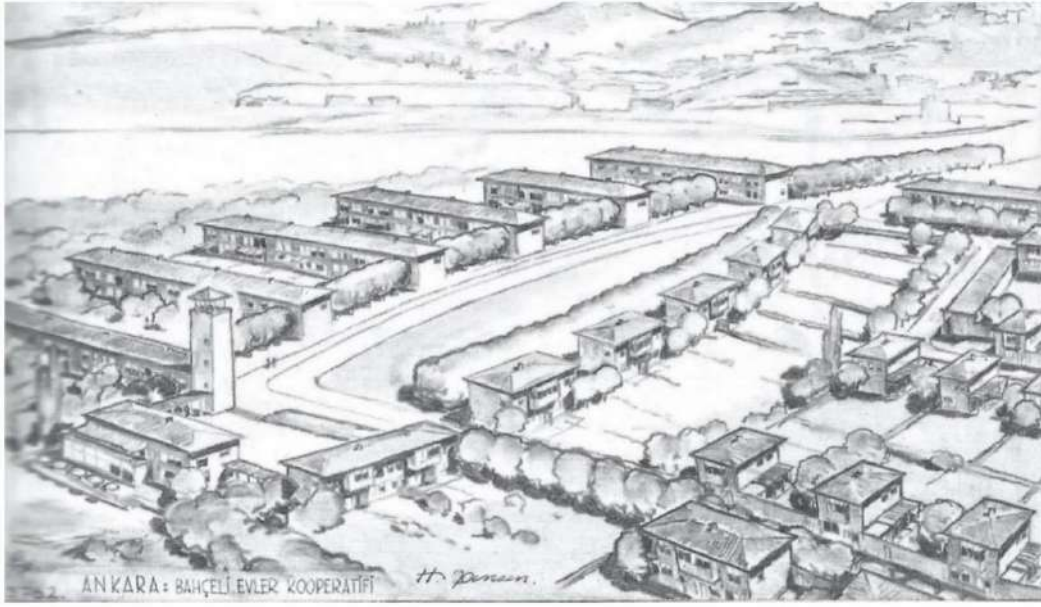
Karaosmanoğlu'nun Ankara adlı eserinde (2004) bu konut birimlerinin yarattığı sosyal durumlardan söz edilmiştir. Karaosmanoğlu'na göre (2004), Ankara'daki yeni konut ortamında birimler arasındaki mesafelerin fazlalığı, aileler arasında sosyal boşluklar yaratmış ve bu durum toplumsal çözülmeye neden olmuştur. Bu yeni gelişim, habitus bağlamında değerlendirilebilir; çünkü Ankara'daki planlı yeni kent, eski ve yeni alanlar arasında kültürel farklılıkların oluşmasına yol açmıştır. Karaosmanoğlu, *Yeni Şehir*'deki evleri

bireyci kaleler olarak nitelendirir; bu evler yüksek duvarlarla çevrilmiş, aralarında mesafe bırakılmış ve topluluk duygusu yerine yalıtılmışlık üretmiştir. Bu ortam, bahçelerde oynayan çocukların, pencerelerden gelen müzik ya da enstrüman seslerinin olmadığı sessiz ve terkedilmiş bir çevre olarak tanımlanmıştır. Mekansal habitus bağlamında, *Yeni Şehir*'deki yeni mahallelerin eski ve yeni arasında kültürel farklılıkların doğmasına zemin hazırladığından bahsedebiliriz. Bu eski-yeni karşıtlığı, Cumhuriyet'in erken yıllarında farklı düzlemlerde de gözlemlenmiştir. Tasarlanmış mekân, kimliğin yeniden kurgulanması ve fiziksel mekâna sahip çıkılması için bir araç hâline gelmiştir. Şehirde modern mimarlığın benimsenmesine yönelik çabalar ise, çoğu zaman, kentsel çevrenin sosyal ve fiziksel niteliklerine yüzeysel müdahaleler olarak görülebilir. Artan nüfus ve beklenmeyen kent büyümesi, yeni başka bir planın gerekliliğini açıkça ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, davetli bir mimarlık yarışması düzenlenmiştir. 1928 yılında, üç şehircilik uzmanı, Ankara'nın geleceğine yönelik önerilerini sunmak üzere davet edilmiştir. 1909 yılında Büyük Berlin Nazım Planı Yarışmasında birincilik kazanan Alman mimar Hermann Jansen, yarışmanın kazananı olmuştur. Jansen, eski kenti ve Ankara Kalesi'ne dokunmayıp korumayı; yerleşim alanlarında düşük yoğunluklu, az katlı mahalle birimleri tasarlamayı önermiştir. Konut birimleri bağımsız olacak, üç kattan fazla olmayacak; verandalar ve bodrum katlar yasaklanacaktır (Jansen, 1937). Pek çok şehir plancısı, mimar ve akademisyen, Jansen Planı'nın kentsel örüntülerinin *Bahçe Şehir Hareketi* ile benzerlik taşıdığını ve planlama yaklaşımının ilerlemeci değil daha çok kültürelci bir perspektife sahip olduğunu ileri sürmüştür (Akcan, 2012; Cinar Ozdil, Vejre ve Bilsel, 2020; Çalışkan, 2004). Yiğit-Turan (2016) aynı zamanda, Jansen'in planlama yaklaşımının Camillo Sitte'nin insan merkezli tasarım ilkelerinden etkilendiğinden bahseder. Bu yaklaşım kenti estetik bir nesne olarak tanımlar ve kamusal mekânları toplumun farklı gruplarını bütünleştirici bir unsur olarak görür (Kılınç, 2012). Jansen, şehir boyunca peyzaj öğelerinden oluşan entegre bir ağ geliştirerek yeşil altyapı stratejisi uygulamıştır (Cinar Ozdil ve diğerleri, 2020). *Bahçe Şehir* ilkeleri doğrultusunda tasarlanan az katlı, düşük yoğunluklu konutlar; güneş ışığı ve hava dolaşımı açısından da elverişli koşullar sunmakta, sağlık koşullarını iyileştirmekte, çocuklar için oyun alanları yaratmakta ve Ankara'nın sıcak ve kurak iklimini yumuşatmayı hedeflemektedir (Jansen, 1937) (Bkz. Şekil 1).

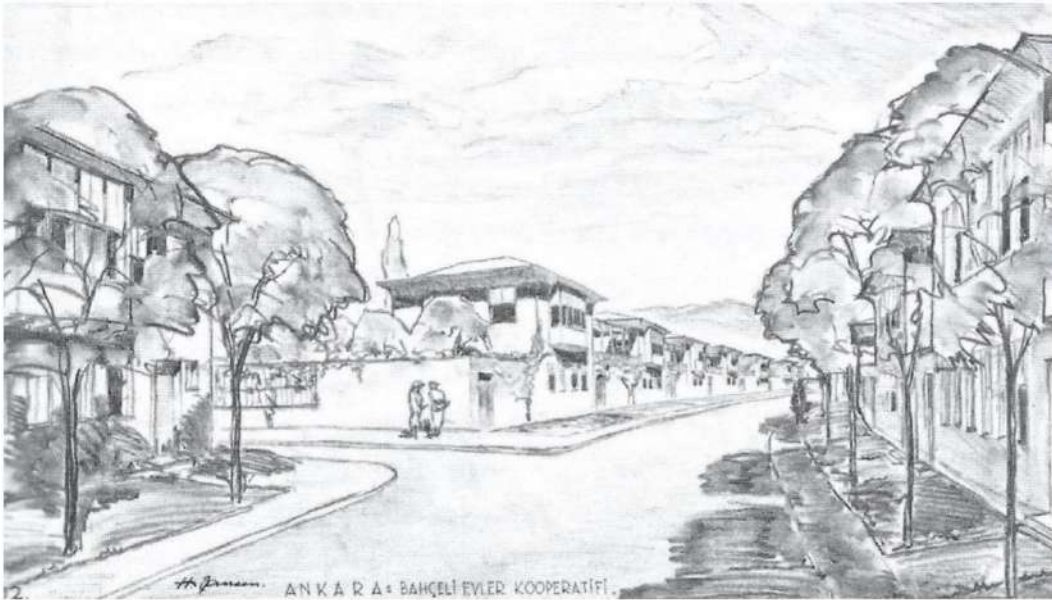

Şekil 1. Hermann Jansen'in Ankara Planı. Kaynak: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi.

Akcan'ın (2012) aktardığına göre, Jansen, Ankara'nın tarihini inceleyerek Bahçelievler adlı konut çevresi için topluluk temelli bir yerleşim anlayışı geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda Ankara Bahçelievler'in tasarımında yerel mimari özellikleri kullanarak bu projeyi Alman emsallerinden ayırmıştır. Her konutta, kale çevresindeki eski ahşap evlerin özel avlularını (*gartenhof*) andıran bireysel bahçeler bulunmaktaydı. Ayrıca, konutların üst katlarına çıkmalar eklemiş, ikili konut tipolojilerinde ise eski Türk evlerindeki sofa fikrini çağrıştıran bir *loggia* tasarımına yer vermiştir. Kente özgü mimari unsurlara referans vererek Jansen, modern bir yaşam çevresi yaratmayı hedeflemiştir (Bkz. Şekil 2 ve 3). Ancak bu yaklaşım, tasarımdaki bölgesel mimari öğeleri sorgulayan Ankara Yapı Kooperatifi kurucuları ve dönemin Türk müşteri kitlesi tarafından kabul görmemiştir. Jansen, modern mimari tarzın (*baustil*) Avrupa'daki yerel mimariyi de içerdiğini savunarak bu eleştirilere karşı çıkmış olsa da kooperatif üyeleri Bahçelievler'de önerilen evlerde geleneksel Türk tarzının kullanılmasını reddetmiştir. O dönemde, Türk müşteriler için Avrupa tarzı bir konut çevresinde yaşamak toplumsal statü göstergesi olarak kabul edilmekteydi (Akcan, 2012).

Şekil 2. Bahçelievler Tasarımı. Hermann Jansen tarafından çizilmiştir, 1936. Kaynak: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi.

Şekil 3. Geleneksel Türk Konut Ögelerine Sahip Evlere Sahip Bahçelievler'in Bir Sokağının Perspektifi. Hermann Jansen tarafından çizilmiştir, 1936. Kaynak: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi.

Mekânsal habitus bağlamında, Jansen, kentin zamansal ve tarihsel dinamiklerini mimari sermaye olarak temsil edecek biçimde katmanlı bir veri görselleştirmesi gerçekleştirmiştir. Bahçelievler örneğinde, bölge bahçeli konutlarla donatılmış banliyö tipi bir mahalle olarak geliştirilmiştir. 1920'lerden 1950'lerin sonuna kadar, Ankara'da özellikle Etilik, Keçiören ve Dikmen çevresinde bağ evleri ve geniş bahçelerle çevrili konutlar baskın yapı tipini oluşturuyordu. Bu konut tipleri ve çevreleri, kentsel ve kırsal alanlar arasında sosyal ve mimari açıdan ortak özellikler taşıyordu. Bu bağlamda, Jansen'in yaklaşımı Ankara'nın kent kimliği açısından uygun bir model olarak değerlendirilebilir. Panofsky'nin, mimarın eğitim felsefesi ile

mimarlık pratiği arasındaki ilişkiyi ele aldığı değerlendirmesini bu çerçevede yeniden düşünmek anlamlıdır. Panofsky (1957), mimarın felsefi birikimini eylemlerine yön veren temel ilke olarak görmüştür. Bourdieu ve diğerleri (1991), Panofsky'nin yaklaşımını kullanarak, mimarın habitus ile kurduğu ilişkiyi açıklarken, mimarın bir dizi alışkanlığı içselleştirirken aynı zamanda fiziksel çevreyi de dönüştürerek toplumsal mekânsal sermayeye katkıda bulunduğundan bahseder. Bu bağlamda, Jansen'in Ankara tasarımı, mekânsal pratiklerin toplumsal olarak bütünleşmiş yönünü yansıtabilir. Bahçelievler modeli, kentin mevcut yaşam alanları, sosyo-kültürel çevresi ve mimari kimliğinin gözlemlenmesine dayanan bir yaklaşımı benimsemiştir en başta. Jansen, mevcut yaşam örüntülerini tasarımına entegre ederek Ankara için yeni bir kent imgesi önermiştir. Ancak, Şekil 4'te de görülebileceği üzere, Bahçelievler'de inşa edilen konut birimleri, Jansen'in Türkiye'ye özgü mimari çeşitliliği yansıtan bir yaklaşımı savunmasına rağmen, yerel mimari niteliklerden yoksun olarak inşa edilmiştir. Jansen, evrensel stil (*allerweltstil*) anlayışına karşı çıkarak Türkiye'nin çeşitliliğini vurgulamış olsa da, uygulamada kooperatif yetkililerin istememesi üzere bu hedefe ulaşamamıştır (Akcan, 2012).

Şekil 4. Bahçelievler'de İnşaa Edilen Konut Birimlerinin Formu. Kaynak: Akcan, E. (2012). Architecture in Translation: Germany, Turkey, and the Modern House. Duke University Press. doi:<https://doi.org/10.1515/9780822395577>.

Habitus, bireylerin yaşam deneyimleri yoluyla edindikleri derinlemesine yerleşmiş alışkanlıklar, beceriler ve eğilimler bütünüdür. Bireylerin dünyayı nasıl algıladıklarını ve ona nasıl tepki verdiklerini biçimlendirir. Bu bağlamda, Ankara'daki modern mahalleler, zamanla mevcut toplumsal yapıları ve iktidar ilişkilerini yeniden üretmiş, gelenekselden moderne geçiş sosyal sermayenin niteliğini ve kapsamını dönüştürmüştür. Geleneksel mahalleler, genellikle aile ve komşuluk ilişkilerine, uzun vadeli bağlara dayanırken; modern mahallelerde bu ilişkiler daha çok kurumsal yapılar, kamu parkları ve okullar aracılığıyla biçimlenen resmi ilişkilere evrilmiştir. Bu nedenle, modern mahalle sakinleri kültürel uyum ve direnç arasında karmaşık bir sosyo-mekânsal düzlemde hareket etmektedir. Mahallelerin tasarımı ve fiziksel düzeni, sosyal etkileşimleri ve habitus'un oluşum sürecini doğrudan etkilemektedir.

4.2. Yenimahalle ve Tipomorfolojik Dönüşümü

Bahçelievler modeli örnek alınarak tasarlanan Yenimahalle, 1948 yılında kentin konut ihtiyacını karşılamak amacıyla, özellikle düşük ve orta gelirli sosyal gruplara yönelik olarak inşa edilmiştir. Ankara'nın kuzeybatısında yer alan Yenimahalle'nin kurulması yönündeki karar, şehrin artan göç dalgasını yönetebilme kapasitesi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. 1948 yılında, Ankara Belediyesi'nin kentte yeni konut alanları inşa etmesine olanak tanıyan 5218 ve 5228 sayılı iki yasa kabul edilmiştir. Yenimahalle, bu yasaların ilk uygulama örneğidir. Her ne kadar söz konusu alan Jansen Planı'nda konut bölgesi olarak tanımlanmamış olsa da Ankara Belediyesi bu alanı seçmiş; mahalle birimi planı ve konut bloklarının tasarımı için ayrı yarışmalar düzenlenmiştir (Önen, 1995).

1951 yılında Yenimahalle'nin inşasının tamamlanmasından bu yana, bölge yetmiş yılı aşkın süredir mekânsal bir dönüşüm sürecinden geçmiştir. 1957 yılında uygulamaya konulan Yücel-Uybadin Planı, bölgenin kentsel formunu doğrudan değiştirmemiştir. Ancak izleyen yıllarda kat ilavelerine izin verilmesiyle birlikte konut birimlerinin yüksekliği artmıştır. 1965 yılında, Ragıp Tüzün Caddesi, İvedik Caddesi ve Merkez Mahallesi'nde üçüncü katlara izin verilmiş; 1968 yılında ise tüm mahalle genelinde dördüncü katların inşasına olanak tanınmıştır. Bahçeli sıra evler olarak tasarlanan konut dokusuna (Bkz. Şekil 5) karşın, Yenimahalle bugün bitişik nizam apartman bloklarından oluşan bir yapı stoğuna sahiptir (Bkz. Şekil 6).

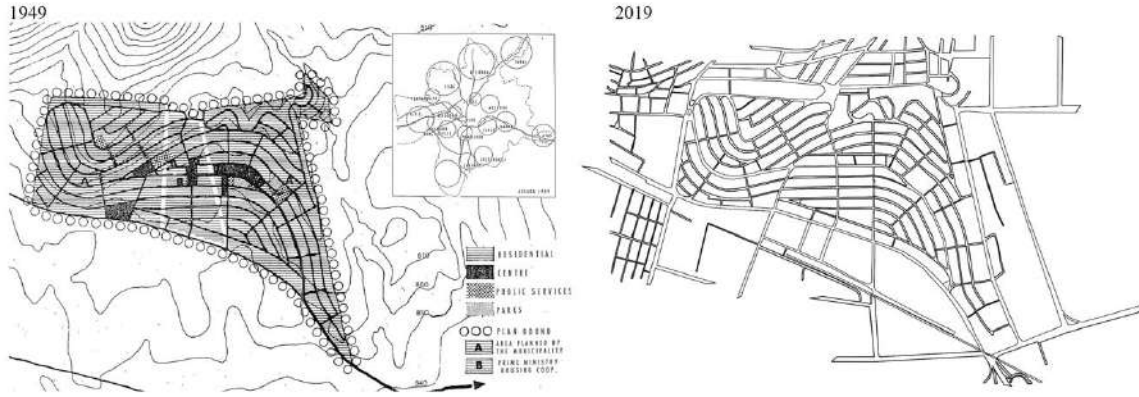

Şekil 5. 1960'larda Yenimahalle. Kaynak: <http://www.sinasiyuksel.com/blog>.

Şekil 6. 2019 yılında Yenimahalle. Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir.

Her ne kadar yerleşim zaman içinde yoğunluk kazanmış olsa da bazı mimari örüntüler korunmuştur. Yenimahalle'nin sokak dokusu, Şekil 7'de de görüldüğü üzere, özgün plan şemasını koruyarak büyük ölçüde değişmeden kalmıştır. Bunun yanı sıra, mahallede bazı bahçeler, kamusal alanlar, spor tesisleri, rekreasyon alanları ve diğer sosyal donatılar hâlâ varlığını sürdürmektedir. Bahçelievler örneğinde olduğu gibi, Yenimahalle de parklar, okullar, semt pazarları ve topluluk merkezleri gibi kamusal tesisleri içeren bir mahalle birimi olarak tasarlanmıştır. Bu durum uygulanan vaziyet planının ve sokak dokusunun, kentsel form ve mimari mekân açısından uyarlanabilir bir yapıya sahip olduğunu gösterir; bu da Yenimahalle'yi fiziksel ve sosyal olanaklarıyla yaşayan bir organizma hâline getirmiştir.

Şekil 7. 1949 ve 2019 Yılında Yenimahalle'nin Sokak Dokusu. 1949 Yılı Çizimi için Kaynak: Önen, Z. (1995). Yenimahalle: A Problem of Conservation in Ankara. (Unpublished PhD Dissertation). Middle East Technical University. 2019 yılı çizimi yazar tarafından yapılmıştır.

Perry'nin (2011) belirttiği üzere, bir mahalle birimi, trafiği yönlendirecek kadar geniş arter yollarla çevrenmelidir. Yenimahalle'de bu ilke uygulanmış olsa da, İvedik Caddesi, Rağıp Tüzün Caddesi, Yahya Kemal Caddesi ve Akın Caddesi gibi ana arterler günümüzde artan trafik yükünü karşılayamamakta; bu nedenle mahalle içindeki bazı sokaklar alternatif güzergâh olarak kullanılmaktadır. Sonuç olarak, konut sokakları olarak tasarlanmış bu yollar yoğun araç trafiği nedeniyle artık yaya dolaşımı açısından elverişsiz hâle gelmiştir. 1960'lı yıllarda çocuklar için birer oyun alanı olan bu sokaklar (Bkz. Şekil 8), günümüzde güvenli oyun alanları olmaktan çıkmıştır.

Şekil 8 Bir Oyun Alanı Olarak Sokak. 1960'larda Yenimahalle. Kaynak: <http://www.sinasiyukse.com/blog>.

İlk tasarımda konut blokları, müstakil, ikiz ve sıra evler olmak üzere üç tipte bahçeli konutlardan oluşmaktaydı. Bu bahçeler, kullanıcılar tarafından aktif olarak kullanılıyor; yerel sokakları çevreleyen ağaçlar ise mahallenin önemli mekânsal karakteristikleri arasında yer alıyordu. Ancak zamanla tüm konut blokları apartman bloklarına dönüştürülmüş, bahçeler ise pasif peyzaj alanlarına indirgenmiştir. Bazı bahçeler ise doğrudan araç park alanına dönüştürülmüştür çünkü konut birimlerinin mekânsal dönüşümünü etkileyen bir diğer önemli unsur ise yetersiz otopark alanlarıdır (Bkz. Şekil 9 ve 10).

Şekil 9. 1994 ve 2019 yılı Miralay Nazım Bey Sokağı, Yenimahalle. 1994 Yılı Çizimi için Kaynak: Önen, Z. (1995). Yenimahalle: A Problem of Conservation in Ankara. (Unpublished PhD Dissertation). Middle East Technical University. 2019 yılı çizimi yazar tarafından yapılmıştır.

Şekil 10. Bahçe alanların dönüşümü. Görsel yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bayraktar ve diğerleri (2014; 2013), konut birimlerinin oran, cephe elemanları ve mekânsal organizasyon gibi mimari özellikleri bakımından hâlâ önem taşıdığını vurgulamaktadır. Mahallenin sosyo-mekânsal

örüntüsü, sakinlerin gündelik yaşam alanlarında sosyal ve mimari değerlerin korunmasına olanak tanıyan bir topluluk birimi olarak varlığını sürdürmektedir. Ragıp Tüzün Caddesi, günümüzde de mahallenin merkezini oluşturmaktadır; cadde üzerinde ticari hizmetler, okullar, anaokulları, kamu binaları ve parklar yer almaktadır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma öncelikle mekânın ve konut çevrelerinin toplumsal boyutunu Bourdieu'nun habitus kavramı ve çalışmaları çerçevesinde ele almakta daha sonra Ankara'nın planlanması ve konut çevrelerini şekillendiren bahçe şehir modelinin uygulanmasını sosyo-kültürel açıdan ele almaktadır. Ardından, Yenimahalle'nin mekânsal dönüşümünü hem konut tipolojilerinin evrilmesi hem de kentsel formun zaman içinde yeniden yapılandırılması bağlamında konut birimlerinin ve mahalle dokusunun tarihsel süreç içinde geçirdiği yapısal değişimler analiz edilmiştir. Başlangıçta müstakil, ikiz ve sıra evler olarak planlanan, bahçeli ve düşük yoğunluklu konut birimleri, zamanla kat yüksekliklerinin artması ve aktif kullanılan bahçelerin pasif yeşil alan ya da otoparklara dönüşmesi gibi süreçlerle yoğunlaşmış apartman bloklarına dönüşmüştür. Bununla birlikte, sokak dokusu büyük ölçüde korunmuş, bu da kentsel formun sürekliliği açısından önemli bir veri sunmuştur. Tipomorfolojik açıdan bakıldığında, Yenimahalle'deki konut tipi dönüşümü, diakronik bir tip gelişimi olarak okunabilir; yani konutlar zamanla değişip yoğunlaşmaya uyum sağlarken, ilk tasarımların mekânsal mantığını iz süren bir biçimi sürmenin de mümkün olduğu bir örneklik oluşturur.

Bu fiziksel dönüşüm, yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda toplumsal pratiğin yeniden üretildiği bir alan olarak da değerlendirilebilir. Bu noktada, Bourdieu'nün habitus kavramı açıklayıcı bir kuramsal çerçeve sunar. Habitus, bireylerin ve sosyal grupların, içinde yaşadıkları fiziksel mekânla etkileşim içinde geliştirdikleri yerleşik eğilimler ve davranış kalıplarını ifade eder. Yenimahalle'de mekânın dönüşümü, sakinlerin gündelik yaşam pratiklerini, sosyal etkileşim biçimlerini ve toplumsal aidiyet duygularını doğrudan şekillendirmiştir. Mahalle ilişkilerine dayanan topluluk yapıları, zamanla daha bireysel, kurumsal ve formal ilişki biçimlerine evrilmiş; bu da mahalledeki sosyal sermayenin niteliğini dönüştürmüştür. Bu çerçevede Yenimahalle, bir yandan tipomorfolojik olarak dönüşen bir mekânsal örüntü, diğer yandan habitus'un yeniden üretildiği ve dönüştüğü bir toplumsal mekân olarak değerlendirilebilir. Mahalle, hem fiziksel yapıları hem de bu yapılar içinde süregiden yaşam biçimleriyle, mimari tiplerin toplumsal alışkanlıklarla nasıl iç içe geçtiğini gösteren özgün bir örnektir.

6. KAYNAKÇA

- Akcan, E. (2012). *Architecture in Translation: Germany, Turkey, and the Modern House*. Duke University Press. doi:<https://doi.org/10.1515/9780822395577>
- Aristotle. (2007). *The metaphysics / Aristotle*; translated by John H. McMahon. (J. H. McMahon, Ed.)Dover philosophical classics. book, Mineola, N.Y.: Dover.
- Bayraktar, N., Ayhan, E. S., Uysal, Y. Y. ve Şumnu, U. (2014). *Sivil Mimari Bellek: Ankara 1930-1980*. Vekam.
- Bayraktar, N., Koçyiğit, E. S. A. ve Bahar, D. (2013). *Ankara'da Yerleşim Ölçeğinde Modern Konut Uygulamaları*. Başkent Oluşunun 90. Yılında Ankara Sempozyumu içinde .

- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (1971). *The Social Construction of Reality*. Penguin.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1980). *Les Sens Commun*. Editions Le Manuscrit.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* / translated by Richard Nice. book, London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P., Chamboredon, J.-C. ve Passeron, J.-C. (1991). *The Craft of Sociology*. New York. Walter de Gruyter. doi:10.1515/9783110856460
- Caniggia, G. ve Maffei, G. L. (2017). *Curatorship, Introduction and Critical Glossary* by Nicola Marzot. (N. Marzot, Ed.). Firenze: Altralea Edizioni.
- Cataldi, G. (2003). From Muratori to Caniggia: The Origins and Development of the Italian School of Design Typology. *Urban Morphology*, 7(1), 19-34. doi:10.51347/jum.v7i1.3904
- Cengizkan, A. (2004). Ankara'nın İlk Planı: 1924-25 Lörcher Planı, Kentsel Mekan Özellikleri, 1932 Jansen Planı'na ve Bugüne Katkıları, Etki ve Kalıntıları. Ankara Enstitüsü Vakfı.
- Cinar Ozdil, N., Vejre, H. ve Bilsel, F. C. (2020). Emergence and Evolution of the Urban Public Open Spaces of Ankara within the Urban Development History: 1923 to Present. *Journal of Planning History*, 19(1), 26-51. doi:10.1177/1538513219848434
- Çalışkan, O. (2004). *Urban Compactness: A Study of Ankara Urban Form*. Middle East Technical University.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Prentice Hall.
- Grenfell, M. (Ed.). (2014). *Pierre Bourdieu Key Concepts*. Pierre Bourdieu. Routledge. doi:10.4324/9781315832111
- James, W. (1976). *Habit*. Norwood.
- Jansen, H. (1937). *Ankara Development Plan*. İstanbul, Turkey: Alaaddin Kral Press.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2004). *Ankara. İletişim Yayınları*.
- Kılıncı, K. (2012). Sıhhiye as the Public Place of the Pioneer Public Health Projects. G. A. Sargın (Ed.), *Ankara's Public Faces içinde* (ss. 119-156). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lizardo, O. (2013). *Habitus*. Encyclopedia of Philosophy & the Social Sciences. chapter.
- Maretto, M. (2013). Saverio Muratori: Towards a Morphological School of Urban Design. *Urban Morphology*, 17(2), 93-106. doi:10.51347/jum.v17i2.3990
- Mauss, M. (1973). Techniques of the body. *Economy and Society*, 2(1), 70-88. doi:10.1080/03085147300000003
- Önen, Z. (1995). *Yenimahalle: A Problem of Conservation in Ankara*. Middle East Technical University.
- Panofsky, E. (1957). *Gothic Architecture and Scholasticism*. New York: Meridian.
- Perry, C. (2011). The neighbourhood unit. R. T. LeGates ve F. Stout (Ed.), *The City Reader içinde* (ss. 557-569). Taylor & Francis Group.
- Rakoff, R. M. (1977). Ideology in Everyday Life: The Meaning of the House. *Politics & Society*, 7(1), 85-104. doi:10.1177/003232927700700104
- Reed-Danahay, D. (2017). Bourdieu, social space, and the nation-state: Implications for migration studies. *Sociologica*, 11(2). doi:10.2383/88198
- Rossi, A. (1982). *The Architecture of the City*. (D. Ghirardo ve J. Ockman, Çev.). MIT Press.
- Ruan, X. (2006). *Allegorical Architecture*. University of Hawaii Press.
- Schutz, A. (1972). *The Phenomenology of the Social World*. London: Heinemann.
- Scott, J. ve Marshall, G. (2009). *A Dictionary of Sociology*. Oxford University Press.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1984). *Bahçelievlerin Öyküsü*. Ankara: Kent Koop.
- Turner, J. F. C. (1972). Housing issues and the standards problem. *Ekistics*, 33(196), 152-158.
- Viola, T. (2012). Peirce and Iconology Habitus, Embodiment, and the Analogy between Philosophy and Architecture. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, IV(1), 0-28. doi:10.4000/ejppap.764

Vorderobermeier, G. M. (2014). Remapping Habitus in Translation Studies. Rodopi.
Yiğit-Turan, B. (2016). Modernist landscapes of Ankara. *Journal of Landscape Architecture*, 11(2), 14-25.
doi:10.1080/18626033.2016.1185230